

КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
«ВОЛИНСЬКИЙ МЕДИЧНИЙ ІНСТИТУТ»
ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ

Валентина Кихтюк

ДРУГА СВІТОВА ВІЙНА
КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ

Навчальний посібник

Луцьк 2022

*Рекомендовано до друку науково-методичною комісією
Комунального закладу вищої освіти «Волинський медичний інститут»
Волинської обласної ради протокол (№ 6 від 04.01.2022)*

Рецензенти:

Ленартович О. Ю. – д-р історичних наук, проф. кафедри нової та новітньої історії України Волинського національного університету імені Лесі Українки.

Кихтюк В. В.

Друга світова війна. Конспект лекцій : навч. посіб. / КЗВО «Волинський медичний інститут». Луцьк, 2022. 40 с.

Навчальний посібник Друга світова війна підготовлений у відповідності до програми навчального предмету «Всесвітня історія». На вивчення теми Друга світова війна відведено 12 годин.

У програмі курсу до кожної теми подано орієнтовну тематику практичних занять, навчальних проєктів і/або есе. Вони мають на меті спонукати студентів до занять історичною біографістикою, створення портретів історичних особистостей, підтримувати інтерес до родинних історій, формувати вміння пошуку інформації і праці в групах. Проєкти й есе можуть виконуватися за вибором як викладача, так і студентів, як у класі, так і вдома, але з обговоренням результатів.

Навчальне видання

Кихтюк Валентина Василівна

ДРУГА СВІТОВА ВІЙНА
КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ

Навчальний посібник

Редактор та коректор *В.В. Кихтюк*
Технічний редактор *Т. В. Холодюк*

Редакція, видавець і виготовлювач –
КЗВО «Волинський медичний інститут»
(м. Луцьк, вул. Лесі Українки, 2, тел. (0332) 72-36-55).

ЗМІСТ

1. Світ напередодні Другої світової війни.	3
2. Німецько-радянська війна 1941 – 1945 рр.	17
3. Участь США, Франції та Великобританії в розгромі гітлерівської армії. Відкриття другого фронту у Європі. Закінчення Другої світової війни.	29
4. Використані джерела	40

Світ напередодні Другої світової війни /4 год./

План

1. Спроби перегляду Версальсько-Вашингтонської системи міжнародних договорів.
2. Утворення вогнищ війни на Далекому Сході.
3. Нарощення гонки озброєнь. Політика «умиротворення» агресора.
4. «Аншлюс» Австрії. Мюнхенська угода.
5. Англо-французько-радянські переговори в Москві.
6. Відносини Німеччини та Радянського Союзу у 1939 р. Пакти Молотова-Ріббентропа.
7. Радянсько-фінська війна. Виключення СРСР з Ліги націй.
8. Вісь Рим-Берлін-Токіо.

Після закінчення Першої світової війни Німеччина змушена була підписати Версальський договір 28 червня 1919 року. Договір передбачав виплату репарацій та демілітаризацію країни. Німеччина була роззброєна, флот потоплений, підводні човни та військово-повітряні сили заборонені, військова техніка знищена, численна армія розпущена (відповідно до договору, для підтримання внутрішнього порядку дозволялося мати професійну армію не більшу за сто тисяч чоловік).

16 квітня 1922 року РСФРР та Німеччина підписали Рапаллський договір. Країни відмовлялися від будь-яких претензій одна до одної, та відновляли дипломатичні та консульські відносини. Між ними розпочинались «особливі відносини», що, зокрема, знайшло відображення в секретних угодах про військово-технічне співробітництво.



Момент підписання договору між РСФРР та Німецькою республікою. 16 квітня 1922 р.

Завдяки угоді, [Червона Армія](#) отримувала можливість використовувати технічні досягнення німецької військової промисловості і вивчати сучасні організаційні методи німецького генштабу. Німеччина отримала можливість готувати групи льотчиків, танкістів і фахівців з хімічної зброї, а також навчати своїх офіцерів поводженню з новою зброєю, виготовлення і володіння яким їй було заборонено. Німеччина розташувала на території радянської Росії навчальні й випробувальні центри. Пройгнорувавши Версальський мирний договір, збройні сили Німеччини готували своїх військових пілотів у Липецьку. У Казані проходили бойову підготовку танкісти, серед них - один із провідних у майбутньому танкових стратегів гітлерівської армії Гайнц Гудеріан, в СРСР збирались німецькі літаки «юнкерси». Натомість деякі вищі радянські командири (серед них — майбутній заступник наркому оборони М. Тухачевський) стажувались у німецькій військовій академії. Німецькі військові об'єкти на території [СРСР](#) функціонували з весни 1925 року по осінь 1933 року (тобто до моменту приходу Гітлера до влади).

30 січня 1933 року владу в Німеччині отримав Адольф Гітлер. Він був лідером Нацистської партії, однієї з правих екстремістських партій, що виникли в Німеччині. У Європі

цей факт сприйняли без будь-якого захвату. Нацизм вважали грубим і примітивним варіантом фашизму. У своїй програмовій роботі «Mein Kampf» на першій сторінці Гітлер записав: «Німецька Австрія повинна повернутися до великої німецької Вітчизни». Отже, Гітлер вже на початку свого перебування на посту очільника Німеччини продемонстрував свої загарбницькі плани, які були реалізовані в подальшій його діяльності.

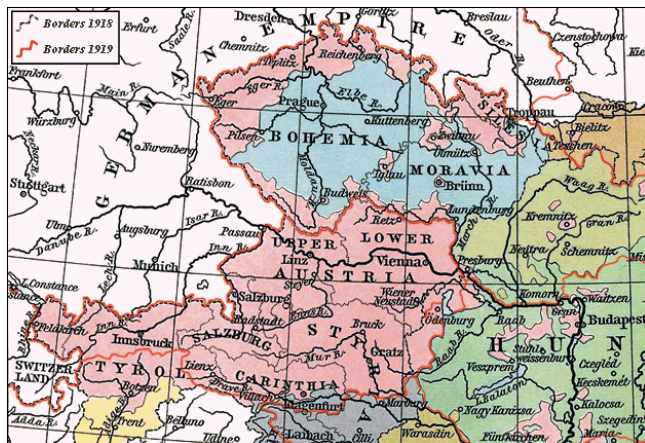
Улітку 1935 року Німеччина, порушивши договори, запровадила загальну військову повинність, потай і незаконно створила військово-повітряні сили, активно й відкрито виготовляла озброєння, згодом ввела війська у Рейнську область та почала будувати там фортифікаційні оборонні споруди.

25 жовтня 1936 року між Німеччиною та Італією був підписаний договір про співробітництво. Муссоліні оголосив, що ці дві держави формують «Вісь» навколо якої повинні обертатись усі європейські держави, пізніше він назвав ці відносини «Сталевий пакт». Термін «держави осі» почав вживатися після підписання Берлінського пакту між Німеччиною, Італією та Японією 27 вересня 1940 року, виникла вісь Рим-Берлін-Токіо.

У 1938 році Гітлер почав діяти ще більш рішуче. Він почав реалізовувати свій намір зібрати до купи всі тевтонські раси. 11-13 березня 1938 року відбувся Аншлюс. 13 березня у неділю велика кількість німецьких військ і австрійських нацистів заповнила столицю Австрії – Відень. Гітлер заявив про ліквідацію Австрійської республіки і приєднання її території до Німецького рейху. В цей же день - 13 березня 1938 року канцлери Адольф Гітлер і Артур Зейсс-Інкварт підписали закон «Про возз'єднання Австрії з Німецькою державою», за яким Австрійська Республіка стала однією з земель Третього рейху.

Гітлер офіційно відмінив назву «Австрія» (Österreich) буквально «Східний рейх»), була введена назва Ostmark («Східна марка»). Через місяць в обох державах був проведений плебісцит, який переконливою більшістю голосів підтвердив бажання австрійців і німців жити в єдиній державі.

БЛАНК ПЛЕБІСЦИТУ 10 квітня 1938: « Чи згідний ти з подією, що відбулася 13 березня 1938 року, з возз'єднанням Австрії з Німеччиною, чи голосуєш ти за список нашого літера Адольфа Гітлера?», над великим кругом напис «ТАК», над маленьким «Ні».



У Чехословаччині мешкало понад 3,5 мільйони етнічних німців (на карті зображено рожевим кольором), які становили близько 23 відсотків населення республіки. У Судетах (англ. Sudetenland) були розташовані величезні хімічні заводи та лігнітові шахти, а також склозаводи, текстильні, та порцелянові заводи.

У березні 1938 року Герман Герінг запевнив чеського посла в Берліні, що Німеччина немає «лихих намірів щодо Чехословаччини». Проте, Гітлер був небайдужий до долі німців у Чехословаччині, а саме у Судетській області. Фюрер відкрито наголошував, що судетські німці повинні чинити безпорядки і вимагати неможливого: **«висувайте такі вимоги, на які Бенеш (президент Чехословаччини) ніколи не погодиться»**. Рейх не цікавило реальне забезпечення прав німецької меншини в прикордонних районах Чехословаччини. План окупації Fall Grün (т зв. «Зелений план») вже давно був розроблений та постійно доповнювався. Проте Гітлерові було необхідно продемонструвати, що саме Прага не хоче домовлятися. Перекласти вину за можливу війну саме на президента Чехословаччини Едварда Бенеша. Тому вимоги мали бути якомога нереалістичнішими. На «німецьких

територіях» повинні були працювати німецькі чиновники. Окрім цього, була вимога й права "вільно зголошуватися" до німецького світогляду та політичної ідеології, дружніх відносин з Рейхом. Така вимога була прямим втручанням у внутрішню політику держави, і, цілком очевидно, жодним чином не могла бути прийнятою Прагою.

21 вересня 1938 року на асамблеї Ліги Націй було висловлено офіційну засторогу: «Цієї миті Чехословаччина страждає від втручання у свої внутрішні справи з боку однієї сусідньої держави. Чехословаччині публічно і гучно погрожують нападом. Один із найдавніших, найкультурніших і найпрацьовитіших європейських народів, що здобув свою незалежність після сторіч гноблення, сьогодні чи завтра може бути змушений взяти зброю на захист цієї незалежності»

30 вересня 1938 року відбулася Мюнхенська конференція, на якій було підписано угоду про приєднання до Німеччини Судетської області Чехословаччини.



Мюнхенська конференція 30 вересня 1938 року. Центральні особи (зліва на право): Невіл Чемберлен (Великобританія), Едуард Даладьє (Франція), Адольф Гітлер (Німеччина), Беніто Муссоліні (Італія).

За один 1938 рік Гітлер приєднав до Рейху і підпорядкував своїй політичній волі 6 750 000 австрійців та 3 500 000 судетських німців – загалом понад 10 млн. підданих робітників і солдатів. (с. 158 т.1) У березні 1939 року

Німеччина окупувала ще одну частину Чехословаччини - Богемію та Моравію.

У кінці 30-х років Радянський Союз теж вів агресивну політику. Воєнний конфлікт виник на Далекому Сході. Біля озера Хасан пролягали кордони ССРСР, та контрольованих Японією Кореї та Маньчжоу-го. У липні-серпні 1938 року тут відбувалися постійні сутички між московсько-більшовицькими та японськими військовиками.

З 11 травня по 16 вересня 1939 року тривав збройний конфлікт між Маньчжурією та Монголією на річці Халхін-Гол. Маньчжурію підтримувала Японія, а Монголію - СРСР. Завершальна битва відбулася наприкінці вересня і закінчилася повним розгромом 6-ої окремої японської армії.

У березні 1939 року дипломати Англії та Франції вели в Москві переговори з Радянським Союзом про взаємну військову допомогу. Ці переговори не дали позитивних наслідків.

У квітні 1938 року Радянський Союз розпочав ряд переговорів з Фінляндією. Це були таємні переговори. Суть цих переговорів зводилась до наступного: СРСР хотів знайти шляхи більшого порозуміння, він прагнув поважати незалежність Фінляндії, її територіальну цілісність, однак Фінляндія має пообіцяти не зближуватися з Німеччиною та дати дозвіл на будівництво укріпленої радянської авіаційної бази на своїй території. Відповідь фінського уряду була негативною адже така пропозиція загрожувала суверенітету держави, а також суперечила політиці неприєднання якої дотримувалась Фінляндія.



Радянський Союз пішов на переговори з гітлерівською Німеччиною. 23 серпня 1939 року в Москві було підписано радянсько-німецький договір «Пакт про ненапад», який в історіографії частіше називають «Пакт Молотова-Ріббентропа».

До цього договору додавався таємний протокол, у якому описаний поділ Польщі на сфери впливу між Німеччиною та СРСР. Лінія поділу проходила по ріках Вісла-Нарев-Сан.



1 вересня 1939 року розпочалася Друга світова війна. Гітлерівська Німеччина напала на Польщу. На кордоні з Польщею було зосереджено три групи армій чисельністю 1,8 мільйона чоловік, на озброєнні яких було 2800 танків, близько 3 тисяч літаків і 10 тисяч гармат. Удари як і планувалось були нанесені з трьох напрямків: північного зі Східної Пруссії, із заходу з Померанії та південного заходу з Сілезії і за підтримки з півдня силами 50-тисячної словацької армії. Метою усіх трьох ударів була Варшава, яку планувалося взяти за два тижні, після чого належало знищити рештки витісненої на захід від Вісли польської армії.

1 вересня 1939 року уряд Великої Британії висунув Німеччині ультиматум: у 3-х денний період вивести війська з Польщі. Гітлер ігнорує ці вимоги. 3 вересня 1939 року Велика Британія та Франція оголошують Німеччині війну. В історії ці

події назвали – «дивна війна», тому що ніяких воєнних дій зі сторони Великої Британії та Франції не було.



17 вересня 1939 року радянська армія (дотримуючись рішень Пакту Молотова-Рібентроппа), розірвавши в односторонньому порядку договір про ненапад з Польщею від 25 липня 1932 року, вступила на територію Польщі. СРСР захопив польські території, до Української РСР приєднано землі Галичини та Волині. Сталін виправдовував вторгнення на території Польщі тим, що червона армія це нібито визволителі.

Німецька та радянська армії мали зустрітись у Варшаві. Але Сталін поміняв свої плани. Війська зустрілися у Бресті. Гітлерівці вирішили провести спільний парад, і союзники погодилися. Торжества почалися 23 вересня 1939 року. Зазвичай паради приймає одна людина, однак цього разу – приймали двос. На дерев'яну трибуну в центрі Бреста піднялися два командири в парадній формі: з німецької сторони - випускник Казанського танкового училища Гайнц Гудеріан, з радянської сторони - випускник Військової академії імені Фрунзе Семен Крівошеїн.



28 вересня 1939 року у Москві підписано другий радянсько-німецький договір «Про дружбу і уточнення кордонів». За цим договором до СРСР відходить Західна Україна і Західна Білорусія. У сферу впливу СРСР, крім Латвії та Естонії, входить Литва: *«Територія Литовської держави переходить до сфери інтересів Радянського Союзу, у той час як Люблінське воєводство і частина Варшавського воєводства переходять до сфери інтересів Німеччини».*

Зміна таємних протоколів



В. Молотов у присутності Й. Сталіна та Й. Ріббентропа підписує Договір про дружбу та кордони між СРСР та Німеччиною



«Другий пакт Молотова-Ріббентропа» 28 вересня 1939 року. Підписана Сталінін та Ріббентропом карта Польщі з уточненням кордонів між Німеччиною та Радянським Союзом за результатами спільної агресії в 1939 році.

28 вересня 1939 року капітулювала Варшава, де за 20 днів німецької облоги загинуло 18 тисяч цивільних і полягло, було поранено чи потрапило в полон 120 тисяч польських військових. Загальні польські втрати у війні на два фронти склали 200 тисяч вбитими і пораненим й 694 тисячі полоненими, німецькі — 54,5 тисячі вбитими, пораненим і пропалими без вісті, радянські — до 3 тисяч.

Радянська армія захопила у полон майже 40 тисяч польських солдат та офіцерів. Ніякого права затримувати їх СРСР не мав, оскільки він відкрито не оголошував війну Польщі. Однак, польських військових вважали заклятими ворогами радянської влади, які ненавидять радянський лад. У Радянському Союзі в часи сталінського терору було звичним явищем звинувачувати людей не за те, що вони вчинили, а за те, що, на думку працівників НКВС, потенційно могли б вчинити. Із доповідної записки Берії Сталіну від 5 березня 1940 року: *У таборах для військовополонених НКВС СРСР й у в'язницях західних областей України й Білорусі на сьогодні утримується велика кількість колишніх офіцерів польської армії, що були працівниками польської поліції й розвідувальних органів, членів польських націоналістичних контрреволюційних партій, учасників розкритих контрреволюційних повстанських організацій, перебіжчиків й ін. Всі вони є заклятими ворогами радянської влади, сповненими ненависті до радянського ладу.*

Польських військових запроторили у тюрми, а згодом вирішили розстріляти. Наймасовіший розстріл відбувся в Катинському лісі неподалік російського міста Смоленськ у квітні - травні 1940 року — знищено 4420 військовополонених. Все це було зроблено «цілком таємно». (10 квітня 2010 року президент Польщі Лех Качинський з дружиною та іншими представниками польської політичної, військової та релігійної еліти вилетіли літаком Ту-154 з Варшави до Смоленська для участі в меморіальних заходах до 70-річчя Катинського розстрілу польських військових. Літак потерпів катастрофу, загинули усі пасажери - 96 осіб; не вижив ніхто. У розслідуванні по виявленню причин катастрофи працювали три сторони — спочатку російська, потім польська сторона та

британські експерти. Польський комітет розслідування авіакатастроф 11 квітня 2022 року оприлюднив остаточний звіт про аналіз причин цієї катастрофи, звинувачуючи у ній російську сторону).

У вересні та жовтні 1939 року СРСР укладає угоди з Прибалтійськими країнами – Литвою, Латвією та Естонією про використання їхніх морських баз у разі збройного конфлікту. До Фінляндії Радянський Союз висунув серйозніші вимоги: на 30 років здати в оренду порт Ханко, віддати півострів Рибачий (підходить до Мурманська), відсунути кордон в Карелії біля Ленінграда. Фінський уряд відмовився це виконувати. 30 листопада 1939 року Радянський Союз вторгся в Фінляндію. Почалася Зимової війна (фінською - Талвісота), яка тривала до березня 1940 року. До рук фінів потрапив радянський наказ: за кілька тижнів захопити всю Фінляндію, але було застереження: не перетинати кордон Швеції. Надії на швидку перемогу завдяки внутрішнім суперечностям народу Фінляндії (мається на увазі мовне питання: практично половина населення розмовляла фінською мовою, а половина – шведською; сам К. Маннергейм говорив, що його рідна мова – шведська але незважаючи на це прекрасно висловлювався на фінській мові), власній кількісній перевазі та техніці не справдилися. Радянське командування збагнуло, що попереду запекла боротьба. Фінам вдалося зупинити наступ Червоної армії, важливу роль тут відіграла «лінія Маннергейма».



Лінія Маннергейма – забарвлена червоним кольором.

«Лінія Маннергейма» - лінія фортифікаційних споруд, побудована у 20-30-х роках на випадок війни з Радянським Союзом – протяжністю 136 км. Це була лінія залізобетонних дотів, з'єднаних між собою підземними ходами. На початку будівництва фінським інженерам допомагали французькі та бельгійські архітектори. Перші доти – це залізобетонні споруди, висотою 2,8м., довжиною 13 м., шириною 6 м.; амбразури прикриті броньованими плитами. Згодом, доти були удосконалені: це були великі залізобетонні споруди, на одну-дві гармати та кілька кулеметів. Ці доти вже мали повний набір внутрішнього обладнання: вентиляційну систему, водопровід, кухню, казарми на 40–100 вояків, приміщення для боєприпасів, офіцерську кімнату, склад для продовольства. Для кругового огляду доти другої генерації було обладнано двома-трьома броньованими баштами із товщиною стінок до 250 м. Підступи до дотів були прикриті дзотами (деревно - земляна оборонна точка - ДЗОТ) – вогневими точками, які маскувалися деревами та кущами, були важкопомітні для ворожої розвідки. Лінія мала мінні поля і протипіхотні перешкоди. Вздовж усієї оборонної лінії стояло 66 бетонних дотів. Серед солдатів Червоної армії розповсюджувався міф про «нездоланність цієї лінії». Лінія Маннергейма була взята (прорвана) ціною великих втрат з боку Червоної армії. Вдруге ця лінія була зруйнована у листопаді 1944 року під час німецько-радянської війни.

Фіни також розробили дешеву протитанкову «зброю» – «коктейлі Молотова», виготовлені з бензину та дьогтю. Така назва спровокована інформацією, яку розповсюджували керівники СРСР про те, що радянські літаки скидають для голодних фінів пакунки з їжею, насправді це були бомби, які руйнували мирні міста і села. Пропагандистську «качку» вперше використав В'ячеслав Молотов, відповідаючи на запитання закордонних кореспондентів, навіщо радянська авіація бомбить мирне фінське населення. Він відповів, що радянська авіація скидає не бомби, а хліб для голодного населення фінських міст. Тому фіни стали назвати радянську касетну авіабомбу – «хлібна корзина Молотова».

14 грудня 1939 року після того як Радянський Союз, всупереч рішенням арбітражного суду, відмовився припинити військові дії, його виключили з Ліги Націй. Таке рішення означало для Фінляндії моральну перемогу, вона отримала міжнародну політичну і військову підтримку. Допомогу продовольством та зброєю надавали Франція, Великобританія, Швеція, Італія, Угорщина, Бельгія, Данія, Норвегія. (с. 226-227). Зимовою війною тривала. 12 березня 1940 року в Москві був підписаний договір, який задекларував втрату деяких фінських територій але було збережено незалежність Фінляндії.

26 червня 1940 року Раднарком СРСР звернувся до уряду Румунії з ультимативною нотою, у якій заявляв що вважає за необхідне разом з Румунією приступити до негайного вирішення питання про повернення до СРСР Бессарабії та північної частини Буковини, населення якої зв'язане з радянською Україною як спільністю історичної долі, так і спільністю мови та національного складу. Румунський уряд змушений був прийняти ці умови. 28 червня 1940 року Червона армія перейшла річку Дністер і до 30 червня зайняла Бессарабію та Північну Буковину.

У 1940 році Німеччина здійснила ефективну політичну й дипломатичну підготовку до подальших військових дій:

1. 27 вересня 1940 р. вона уклала Тристоронній пакт (Берлінський) трьох агресорів: Італії, Німеччини, Японії - вісь Рим-Берлін-Токіо - про поділ сфер впливу в СРСР і встановлення «нового світового порядку» в Європі та Азії. В таємному додатку передбачалася взаємодопомога в підготовці війни проти Англії й США, але загалом цей військовий союз спрямовувався насамперед проти СРСР.

2. У жовтні 1940 р. німецькі збройні сили були введені до Румунії. Антонеску дав згоду на розміщення необмеженої кількості німецьких солдатів, підкорився рішенням гітлерівського Віденського арбітражу (серпень 1940 р.) про передання Північної Трансильванії Угорщині. Йому були обіцяні Південна Україна й Бессарабія, Буковина, Одеса — територія аж до Дніпра.

3. В листопаді 1940 р. Угорщина, Словаччина й Румунія приєдналися до Тристороннього пакту (Болгарія — 1 березня 1941 р.).

4.6 квітня 1941 р. почалася німецька окупація Югославії й Греції.

5. У травні 1941 р. Німеччина домовилася з Фінляндією про спільний наступ на СРСР (план «Голубий песець»).

6.18 червня 1941 р. укладено німецько-турецький договір про дружбу й ненапад — таким чином забезпечено південний фланг Німеччини.

Питання для самоконтролю:

1. Які країни проводили політику «умиротворення»?
2. У якому році відбувся аншлюс Австрії?
3. Який основний результат Мюнхенської угоди ?
4. У чому хибність політики «умиротворення» ?
5. Які зміни сталися в політиці СРСР у 1930 рр.?

Література

1. Віднянський С., Дрібниця В., *Всесвітня історія ,навчальний посібник для 10 кл.. – К.: Фаренгейт, 2000.*
2. Гісем О., Даниленко В., Подобєд А. *Всесвітня історія (новітній період 1914-1939), підручник для 10 кл. –К.: Ніка-центр, 1999.*
3. Ладиченко Т.В. *Всесвітня історія ,10 клас. А.С.К., 2000.*
4. Пивовар С., Слюсаренко А., Стельмах С. *Всесвітня історія. Новітній період 1945-1997.- К.: Академія, 1998.*
5. Полянський П. *Всесвітня історія. 10 клас.-А.С.К.,2002.*
6. Рожик М.Є. та ін.. *Всесвітня історія, 10 клас.К.: Генеза, 1998.*
7. Вінстон Черчилль. *Спогади про Другу світову війну. Т. 1-2.Переклад з англійської. – Вид-во Жупанський. – 2018. – т.1 – 494 с; т.2 – 550 с.*
8. Маннергейм К.-Г. *Мемуари. У 2-х томах. – Львів: «Астролябія». 2020. – т.1-688с.; т.2- 624 с.*

Німецько-радянська війна 1941 – 1945 рр.

План

1. Напад Німеччини на СРСР.
2. Оборонні операції на території УРСР. Провал плану «блискавичної війни».
3. Рух Опору на окупованих територіях.
4. «Волинська трагедія».
5. Військові операції по звільненню УРСР.

21 червня 1941 р. Йосип Сталін у Москві отримав повідомлення радянського військового аташе у Франції генерала Івана Суслопарова про те, що війна з Німеччиною розпочнеться 22 червня. На цьому повідомленні Сталін написав свою резолюцію: «Довідайтесь, хто автор цієї провокації, і покарайте його».

22 червня 1941 року о 3 годині 15 хвилин після артилерійської і авіаційної підготовки німецькі війська перейшли кордон СРСР. Через 45 хвилин міністр іноземних справ Німеччини Йоахім Ріббентроп вручив радянському послу в Берліні ноту про оголошення війни, а ще через півтори години німецький посол в Москві зробив аналогічну заяву міністру закордонних справ В'ячеславу Молотову. Того ж дня війну СРСР оголосили Італія і Румунія, 23 червня — Словаччина, 25 червня — Фінляндія, а 27 червня — Угорщина.

Гітлер розпочав втілення в життя плану «Барбаросса» (бліцкригу, блискавичної війни), який був розроблений ще у грудні 1940 року. (Свою назву план отримав від прізвища імператора Священної Римської імперії Фрідріха I Барбаросси, відомого своїми загарбницькими війнами, Барбаросса у XII ст. очолив Третій хрестовий похід). В інструктивному додатку до плану було означено характер війни: «Війна проти Росії – один з найважливіших етапів боротьби за існування німецького народу. Це древня битва германців проти слов'янства, захист європейської культури від московсько-азіатського нашествия, оборона проти європейського більшовизму».

Відповідно до плану Барбаросса, німецькі війська вторглися в СРСР трьома напрямками: група армій Північ – в напрямку на Ленінград; група армій Центр – на Москву; група армій Південь – в Україну. План операції передбачав швидкоплинну військову кампанію з повним розгромом Червоної армії та захопленням європейської частини СРСР по лінії Волга — Архангельськ.

Плануючи війну проти СРСР, німецьке командування велику ставку робило на ослабленні Червоної Армії в результаті сталінських «чисток», через які вона втратила понад 40 тис. досвідчених командирів і воєначальників. У німецьких військових колах вважалося, що Червона Армія не зможе після трьох «чисток» відновити боєздатність, принаймні протягом кількох найближчих років, а її новий, ще недосвідчений вищий командний склад не здатний буде оперативно керувати великими формуваннями. Гітлер у вузькому колі генералів заявив: «Російські збройні сили є глиняним колом без голови... Оскільки Радянський Союз в будь-якому разі необхідно розгромити, то краще це зробити тепер, коли його армія позбавлена керівників і погано підготовлена». Однак, план «Барбаросса» провалився.

Перебіг подій на радянсько-німецькому фронті відразу набрав несприятливого для Червоної армії характеру.



користь радянських військ. У німців налічувалося 850 танків,

16000 гармат і 1300 літаків; у Червоної армії – 5625 танків, 17000 гармат і 2700 літаків. Однак більше 80% радянської техніки було застарілих конструкцій. Вже у перші години війни було втрачено майже всю авіацію першої лінії. На другій день війни 23 червня 1941 року відбулася танкова битва в районі Луцьк-Рівне-Броди, яка тривала тиждень. У ній взяли участь з обох сторін 2000 танків. На початковому етапі війни радянські війська залишилися без бойової техніки, піддалися настроям паніки та розгубленості. У ворожому кільці опинилися цілі дивізії. Однак швидко отямившись від потрясіння, викликаного нападом ворога, країна збирала сили для відсічі. Гасло перших тижнів війни: «Все – для фронту, все – для перемоги!».

Німецькі війська, які планували за кілька місяців захопити увесь Радянський Союз, були призупинені в Україні внаслідок героїчних оборонних операцій:

- Оборона Бреської фортеці 22 червня – 29 червня 1941 р.
- Танкова битва в районі Рівне-Дубно-Луцьк-Броди 23-29 червня 1941 р.
- Київська оборонна операція, 7 липня - 26 вересня 1941р.
- Оборона Одеси, 5 серпня - 16 жовтня 1941 р.
- Оборона Севастополя, 30 жовтня 1941 р. - 4 липня 1942р.-250днів.



Героїчна оборона Києва затримала окупаційне військо на 83 дні;

Київська стратегічна оборонна операція

7 липня--26
вересня 1941 р



**83
дні.**

На 21 липня 1941 р. А. Гітлер призначив парад на Хрещатику

оборона Києва примусила
німецьке командування
відступити від плану
«Барбаросса»



8 вересня 1941 р. біля Умані були оточені й розгромлені війська
Південного фронту. Лише в полон потрапило 103 тис.
Червоноармійців. Хагинули представники штабу та командувач
фронту **Кирило**

19 вересня в Київ вступили німецькі війська

До грудня 1941 року німецькі війська просунулись вглиб території СРСР на 800- 1200 кілометрів і захопили Прибалтику, Молдавію, Білорусію, частину України і значну частину Росії.

Перед початком Другої світової війни 23 травня 1938 року в Роттердамі був убитий очільник Організації українських націоналістів Євген Коновалець. Головою ОУН був обраний Андрій Мельник. У 1940 році ОУН розділилася на два крила: ОУН (М) – мельниківці та ОУН (Б) – бандерівці (від прізвища Степана Бандери). 30 червня 1941 року, коли німецькі війська вступили до Львова, члени ОУН (Б) проголосили Акт відновлення Української держави, який підписав Ярослав Стецько. Відновлена Українська держава проіснувала 10 днів.

Бог і Україно!

САМОСТІЙНА УКРАЇНА

cdvr.org.ua (Official website)

 Редакція і Адміністрація: Станіслав, вул. Нарвиського № 7, 1 поверх, ч. тел. 22.
 Ціна 50 коп.
 або 5 грн. фактом

Рік I.
Станіслав, 10 липня 1941.
Ч. 3.

2 липня 1941 року німці почали арешти оунівців, які були причетні до проголошення Акту відновлення Української держави. Степана Бандеру, який на той час перебував у Кракові викликали в гестапо для дачі пояснень, 9 липня йому оголосили про домашній арешт і відправили в Берлін. Згодом Ярослав Стецько і Степан Бандера опинилися в концтаборі «Заксенгаузен», в концтаборі «Аушвіц» опинилися керівники ОУН Лев Ребет і Степан Ленкавський. З 9 по 15 липня 1941 року масово були заарештовані інші члени ОУН (Б), їх утримували у Львові в тюрмі на Лонцького, а потім – в концтаборах; діяльність ОУН була повністю заборонена нацистською Німеччиною.

У липні 1942 року нацистська Німеччина все-таки окупувала всю Україну. Скасувавши саме поняття «Україна», окупанти штучно розчленували українську територію, поділила її на чотири частини:

- 1) Дистрикт Галичина – західноукраїнські землі – включені до генерал-губернаторства на території Польщі;
- 2) «Трансністрія» - південні райони – увійшли до складу Румунії;
- 3) Рейскомісаріат «Україна» - більша частина українських земель з центром у Рівному;

- 4) Південні області підпорядковувались німецькому військовому командуванню.

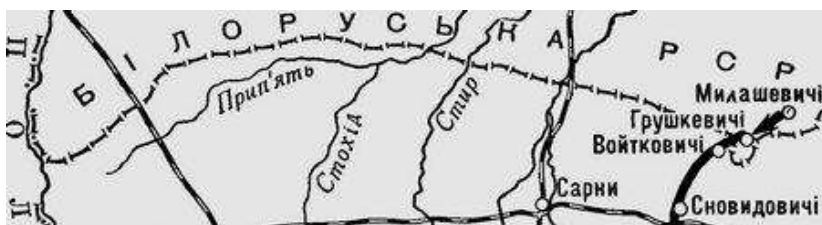


Українські окуповані території станом на 1942 рік: 1. Дистрикт «Галичина» у складі Генерал-губернаторства; 2. Трансністрія під румунським управлінням; 3. Рейхскомісаріат «Україна»; 4. Німецька військова адміністрація

Цілі нацистської Німеччини щодо України сформулював Еріх Кох: «Мета нашої роботи – примусити українців працювати на Німеччину, а не ошчасливити цей народ. Україна повинна постачати те, чого немає у Німеччини. Цю роботу слід проводити, не рахуючись в втратами». Окупувавши Україну, гітлерівці діяли відповідно до Генерального плану «Ост» - пограбування та освоєння земель Східної Європи – який був затверджений урядом Третього рейху в 1941 році.

В Україні на окупованих гітлерівцями територіях діяв Рух Опору. Цей рух проявлявся у двох напрямках: 1) Радянські партизани; 2) ОУН-УПА.

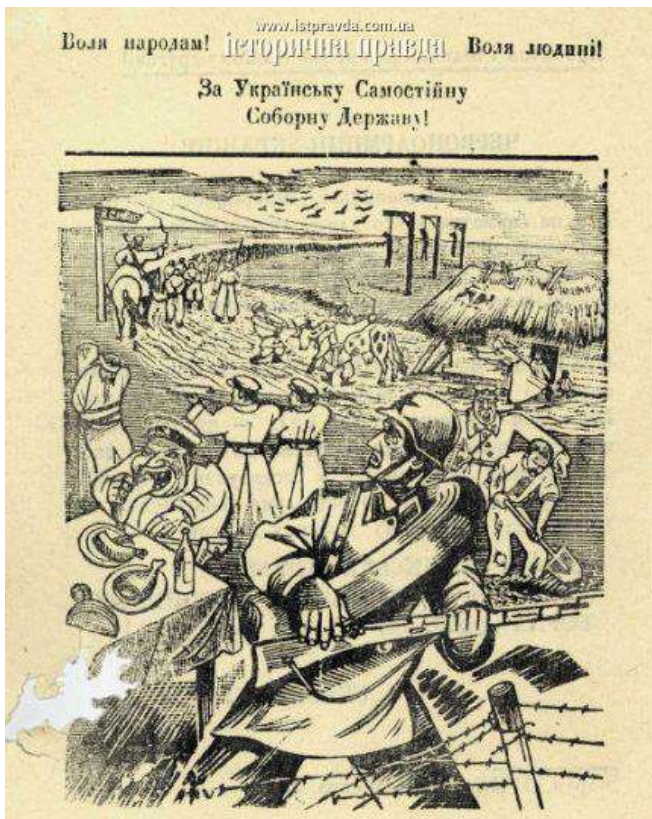
1. Радянський партизанський рух на початку німецько-радянської війни був не багаточисельним. Напередодні війни радянське керівництво дотримувалося думки, що війна має бути «малою кров'ю на ворожій території», тому підготовку населення до партизанської боротьби вважали за недоцільність. Більше того, створена в лісах прикордонних районів на початку 30-х років мережа матеріально-технічних баз була ліквідована, а підібрані для можливої партизанської роботи досвідчені кадри звинувачено у підготовці «замаху на товариша Сталіна». Досить-таки стрімке просування німецьких військ призвело до відступу Червоної армії та залишення певних військових підрозділів в оточенні на окупованій території. Партизанський рух набуває масовості у середині 1942 року, коли був створений Український Штаб партизанського руху який очолив Тимофій Строкач. Зокрема на Волині діяв партизанський загін під керівництвом Олексія Федорова, на Лівобережній Україні діяло партизанське з'єднання Сидора Ковпака, у 1943 році ці партизани здійснили рейд в тилу ворога від Путивля до Карпат. У червні близько 2 тисяч ковпаківців вирушили з білоруського Полісся через Рівненську та частину Тернопільської областей до кордону рейхкомісаріату «Україна» та дистрикту «Галичина». Партизани вели «рейкову війну» - підривали залізничні колії, мости. Крім боротьби з гітлерівцями, з'єднання мало ще одне завдання: ослабити вплив армії УПА.



Маршрут партизанського з'єднання С. Ковпака.

2. Оунівське підпілля розпочало свою діяльність на українських землях у 1941 році на волинському Поліссі – загін «Поліська Січ» під командуванням Тараса Бульби-Боровця. У жовтні 1942 року оунівці створили Українську Повстанську Армію – УПА, яка діяла на всій території України. Командир – Роман Шухевич (псевдо Тарас Чупринка). Гасло цієї армії: «Воля народу, воля людині». Члени УПА воювали проти нацистів та проти радянської влади. Своїм головним завданням УПА декларувала підготовку і реалізацію

повстання після того, як комуністичний СРСР і нацистська Німеччина виснажать одне одного у кровопролитній війні. УПА виступала за створення Самостійної соборної Української Держави, яка мала включати в себе всі етнічні українські землі. Для боротьби оунівці готували свої кадри, вчили «як боротися з ворогом і як виживати». Структура підпілля була така: один підпільник мав знати трьох осіб, з яких хоча б один мав знати ще трьох. В УПА діяв «сухий закон»: п'яного – розстрілювали. Спирт використовували лише для лікування та дезінфекції.



Листівка Ніла Хасевича.

Оунівці робили активні спроби з допомогою так званих «похідних груп», що склалися з досвідчених організаторів і пропагандистів, поширити свій вплив на східні та південні області, розгорнути мережу оунівського підпілля в Києві, Сумах, Житомирі та інших містах.

Влітку 1943 року на Волині відбувались масові вбивства одне одного поляків та українців. Це явище отримало назву «Волинська трагедія». До сьогодні немає порозуміння між українськими та польськими істориками щодо чисельності жертв, як серед поляків, так і українців, тривають дискусії щодо виконавців злочину, організаторів. У відповідь польське підпілля застосовувало такі ж методи, що й українська сторона. Польські «акції у відповідь» були спрямовані насамперед проти цивільного населення. (Чому виникло таке непорозуміння і несприйняття між українцями та поляками достеменно не досліджено. Образ міжвоєнної Волині переважно виглядає як приклад моделі поліетнічного суспільства, де, попри проблемні моменти, назагал мирно співіснували три найбільш чисельні національні групи – українці, поляки, євреї. На побутовому рівні у спогадах і в українців, і у поляків панує опис добрих родинних та сусідських відносин. При чому розповіді варіюються від простого констатування того, що українці і поляки жили «добре», до наповнення цих узагальнень конкретним змістом. Інформацію про мирне і приязне співжиття українців та поляків на західних землях України у міжвоєнний період підтверджують і документи Армії крайової. Зрештою значний відсоток мішаних українськопольських шлюбів на Волині та у Галичині є також опосередкованим підтвердженням справедливості такої візії).

У своєму виступі у Києві 22 травня 2022 року президент Польщі Анджей Дуда зауважив: «Вороги багатократно пробували нас посварити, скерувати проти себе. Сьогодні й надалі пробують, страшать поляків українцями та українців поляками, використовують для цього болісні теми з нашого болісного минулого, з нашої історії. Але це їм не вдається, надто добре ми пізнали ті методи, знаємо, що напруга у польсько-українських відносинах служить винятково чужим інтересам, а нам, полякам і українцям, заважає». (<https://www.istpravda.com.ua/columns/2022/07/11/161543/>).



***Президенти України та Польщі Леонід Кучма й
Александр Квасневський відкривають меморіал жертвам
українсько-польського конфлікту на Волині у селі Павлівка,
11 липня 2003 року***

Звільнення території України від нацистських окупантів розпочалося зі Сталінградської битви (перший звільнений населений пункт – с. Півнівка, Міловського району на Луганщині). Визволення Лівобережжя відбулося внаслідок Курської битви – 5 липня – 23 серпня 1943 р.; Битва за Дніпро була досить важкою, німці намагалися створити неприступну лінію стратегічної оборони «Східний вал», закінчилась вона звільненням Києва 6 листопада 1943 р.; Правобережжя визволено у ході Корсунь-Шевченківської операції – січень-лютий 1944 р.; у квітні-травні 1944р. відбулося звільнення Одеси, Миколаєва та Криму. 9 травня 1944 р. звільнений Севастополь, відразу після цього радянська влада наказала депортувати з Криму кримських татар, вірмен, греків як колабораціоністів. Вигнання нацистів із Західної України розпочалося з Луцько-Ровенської операції – січень-лютий 1944 р., Львівсько-Сандомирська – липень-серпень 1944 р., Карпатсько-Ужгородська воєнна операція – вересень-жовтень 1944 р. 28 жовтня 1944 р. завершилось визволення українських земель.

Вклад України в перемогу над Німеччиною та її союзниками був величезний. Українці в роки Другої світової війни билися проти гітлерівської Німеччини і її союзників у складі Радянської армії, антинацистського руху Опору (на території України і окупованих країн Європи), у складі американської, канадської армій, австралійських частин. У

збройній боротьбі проти ворога брало участь понад 6 млн. українців. Кожен третій із них загинув на фронті, кожен другий із тих, що залишилися в живих, став інвалідом.

Питання для самоконтролю:

1. Як називався план війни проти СРСР, розроблений Німеччиною?
2. Коли нацистська Німеччина окупувала всю УРСР?
3. На які частини окупанти поділили українські землі ?
4. Чи існував рух Опору на окупованих територіях ?
5. Які військові операції були проведені Червоною армією по звільненню УРСР?

Література

1. Віднянський С., Дрібниця В., Всесвітня історія ,навчальний посібник для 10 кл.. – К.: Фаренгейт, 2000.
2. Гісем О., Даниленко В., Подобєд А. Всесвітня історія (новітній період 1914-1939), підручник для 10 кл. –К.: Ніка-центр, 1999.
3. Ладиченко Т.В. Всесвітня історія ,10 клас. А.С.К., 2000.
4. Пивовар С., Слюсаренко А., Стельмах С. Всесвітня історія. Новітній період 1945-1997.- К.: Академія, 1998.
5. Полянський П. Всесвітня історія. 10 клас.-А.С.К.,2002.
6. Рожик М.Є. та ін.. Всесвітня історія, 10 клас.К.: Генеза, 1998.
7. Вінстон Черчилль. Спогади про Другу світову війну. Т. 1-2.Переклад з англійської. – Вид-во Жупанський. – 2018. – т.1 – 494 с; т.2 – 550 с.
8. Маннергейм К.-Г. Мемуари. У 2-х томах. – Львів: «Астролябія». 2020. – т.1-688с.; т.2- 624 с.

Участь США, Франції та Великобританії в розгромі гітлерівської армії. Відкриття другого фронту у Європі. Закінчення Другої світової війни

План

1. Напад Японії на військово-морську базу США Перл-Харбор в Тихому океані.

2. Американська допомога «ленд-ліз».
3. Відкриття другого фронту в Європі.
4. Переговори США, Великобританії та СРСР в Ялті.
5. Берлінська військова операція Червоної армії.
6. Капітуляція Німеччини та Японії.

У кінці XIX століття США та королівство Гавайї (монархічна держава на Гавайських островах в Океанії) уклали договір про співпрацю, за яким американський флот отримував доступ до гавані Перл-Харбор (*Pearl Harbor*, Харбор – затока, Перл – від слова перлина – тут на глибині океану водилися мушлі з перлінками), згодом в цій же гавані отримав дозвіл базуватися й військово-морський флот США.

Після першої світової війни, в рамках договорів версальсько-вашингтонської системи 13 грудня 1921р. був укладений «Договір чотирьох держав» (Англії, США, Франції та Японії), який стосувався взаємних гарантій недоторканості островних володінь його учасників у басейні Тихого океану на 10 років. Цей договір юридично оформив принцип партнерства великих держав на Тихому океані. В червні 1939 уряд США оголосив про призупинення діяльності цього договору у відповідь на агресивні дії Японії, яка окупувала Індокитай. В червні 1941 американський уряд повністю розірвав торгівельні та фінансові відносини з Японією. Між двома країнами починаються переговори про відновлення відносин.

Під час цих переговорів, 7 грудня 1941 року Японія здійснила напад на американську військово-морську базу у Перл-Харборі, найбільшу базу США на Гавайських островах у Тихому океані. Американська розвідка донесла, що декілька днів назад японська ескадра (6 авіаносців, 8 крейсерів, 20 есмінців, 30 транспортних кораблів) залишила Курильські острови і вийшла у відкрите море. Ескадра ніби розчинилась в океанських просторах. 7 грудня японські літаки стартували з авіаносців, які були на відстані 230 морських миль (426 км.) від Гавайських островів; перша хвиля бомбардувань розпочалась зранку о 7 год. 55 хв., друга хвиля – о 8 год. 50 хв. Внаслідок цієї неочікуваної для США атаки: 4 лінкори

потоплено, 4 – пошкоджено, 18 військових кораблів пошкоджено, 272 літаки знищено, загинуло 2345 американських солдат. Тихоокеанський флот США перестав існувати. В цей же день 7 грудня 1941 року о 14 год. 20 хв. у Вашингтоні представники Японії вручили ноту з оголошенням війни американському уряду.

8 грудня 1941 року президент США Франклін Рузвельт отримав дозвіл від Конгресу на оголошення війни Японській імперії і підписав відповідне розпорядження. Цього ж дня війну Японії оголосила і Велика Британія. У відповідь 11 грудня війну США оголосили Німеччина та Італія, 13 грудня — Румунія, Угорщина і Болгарія.

У день початку агресії нацистської Німеччини прем'єр-міністр Великобританії Вінстон Черчілль заявив: «Кожний, хто воює проти Гітлера, - друг Англії, кожен, хто воює на його боці, - ворог Англії». 22 червня 1941 р. у зверненні до нації англійський прем'єр заявив, що Велика Британія надасть «СРСР і його народові всю допомогу, яку тільки зможе». Про свою підтримку СРСР заявив і президент США Франклін Рузвельт. Таким чином, з початком радянсько-німецької війни почала формуватися антигітлерівська коаліція.

12 липня 1941 р. було підписано англо-радянську угоду про спільну боротьбу проти Німеччини. Першою спільною акцією СРСР та Великої Британії стала окупація Ірану з метою не допустити зближення його з Німеччиною.

14 серпня 1941 року, після зустрічі Ф. Рузвельта та В. Черчілля, з'явився документ під назвою Атлантична хартія, який підвів під майбутню коаліцію ідеологічне підґрунтя. До цієї Хартії у грудні 1941р. приєднався і Радянський Союз. Це був перший документ, у якому були сформульовані цілі США і Великої Британії у війні й загальні положення післявоєнного устрою світу. За умовами документа США і Англія зобов'язувалися не прагнути територіальних або інших придбань, поважати право всіх народів на самостійний вибір форми правління, а також відновлення суверенних прав тих народів, які були позбавлені їх насильницьким шляхом. Вони зобов'язувалися після завершення Другої світової війни забезпечити рівний доступ усіх країн до торгівлі та світових

сировинних джерел, домагатися рівноправного співробітництва між усіма країнами з метою забезпечення високого рівня життя, економічного розвитку, тобто такого становища, за якого народи всіх держав могли б жити без страху, ризику і злиднів. Атлантична хартія закликала всі держави відмовитися від застосування сили та зброї.

1 жовтня 1941 р. у Москві між СРСР, США та Великою Британією було підписано трьохсторонню угоду про допомогу Радянському Союзу зброєю і продовольством. У грудні 1941 р. на СРСР було поширено дію законодавства про ленд-ліз. Ленд-ліз (від англ. Lend — «позичати» і lease — «здавати в оренду, внайми») була системою, за якою Сполучені Штати Америки, частково на безоплатній основі, передавали своїм союзникам у Другій світовій війні боєприпаси, техніку, продовольство і стратегічну сировину, включаючи нафтопродукти. Перша військова техніка (особливо танки) з'явилася на радянсько-німецькому фронті під час битви під Москвою.

Із жовтня 1941 року по червень 1942 року СРСР одержав 3 тис. літаків, 4 тис. танків, 20 тис. одиниць різноманітних транспортних засобів. Загалом СРСР отримав 4 % (за іншими джерелами 7—11%) зброї і обладнання від обсягу власного виробництва. Для СРСР належала третина поставок США по ленд-лізу (10,8 млрд дол. із 30,3 млрд дол.).

Вцілому в період 1941-1945 рр. СРСР отримав допомогу від США, Великобританії та Канади 13 мільярдів доларів, з них – 11 мільярдів – від США (по сьогоднішньому курсу – 160 мільярдів доларів). Це були літаки, танки, вагони, паровози, алюміній, металоріжучі станки, бензин, вантажні автомобілі («Студебеккер») та позашляховики («Вілліс»), взуття, радіостанції та радіоприймачі, вибухові засоби, продовольство.



Середній танк М3Lee

Допомога союзників здійснювалася переважно північними морськими конвоями (до Мурманська та Архангельська) під охороною британських військово-морських сил, а також через Іран і Далекий Схід.



Вантажні машини «Студебеккер» в Ірані по дорозі в СРСР

Допомога по ленд-лізу надавалася з такою умовою: за все, що знищено під час воєнних дій – сплачувати не потрібно; те, що вціліло - необхідно було або повернути до США після закінчення воєнних дій або сплатити за нього кошти. Так в СРСР виникли післявоєнні борги. СРСР відмовився від виставленої США суми – 800 мільйонів доларів (за розрахунками СРСР – 300 мільйонів). У 1972 році сторони узгодили суму – 722 мільйони доларів з відсотками. Реально

було сплачено 48 мільйонів і все. (Зараз сума боргу – 647 мільйонів доларів – має виплачуватись до 2030 року).

Війська країн, які відкрили Другий фронт у Європі у 1944 році вперше зустрілися з ворогом (військами нацистської Німеччини) у 1939 р. Другий фронт – це військові дії союзних військ Франції, Великої Британії та США.

Першу спробу вивчити можливості висадки союзних військ у Європі, своєрідну «розвідку боєм» було здійснено англійським командуванням обмеженими силами англійських, американських, канадських і французьких солдат 19 серпня 1942 р. в районі невеликого портового містечка Дьєпп. Десант було скинуто в море. Невдача показала, що висадка на півночі Франції потребує підготовки, однак вона набрала затяжного характеру.

Після Квебекської конференції лідерів США та Англії у квітні 1943 р. починається процес розробки детального плану висадки військ союзників на континентальній частині Європи. Англо-американська конференція в Каїрі 5 грудня 1943 р. визначила, що найважливішими операціями 1944 р. мають бути вторгнення на півночі Франції в Нормандії («Оверлорд») і на півдні Франції («Енвіл»). Верховний штаб союзних експедиційних сил очолив Ейзенхауер, і розробка операції вступила в завершальну фазу. За новим планом, розробленим командуючим сухопутними військами союзників у Європі Монтгомері і схваленим Ейзенхауером, п'ять союзних дивізій мали захопити плацдарми біля півострова Котантен з метою подальшого просування в район портів Шербур і Гавр.

Головних напрямків було два: на схід в район Рура і на південь з метою об'єднати зусилля з військами, що мали висадитися на Середземноморському узбережжі Франції.

Як тільки була визначена кількість експедиційних військ, розпочалися інтенсивні навчання. Усім, залученим до ретельної загальної підготовки викладали теорію і практику десантних операцій, оскільки чимало офіцерів і солдатів мали вперше вступити у бій. Командування військами з британської сторони здійснював генерал Бернارد Монтгомері, зі сторони США – генерал Дуайт Ейзенхауер.

Вся ця підготовча діяльність не залишалася непоміченою для ворога, тому вирішили ввести його в оману. Місце висадки військ вирішили показово здійснити в районі протоки Па-де-Кале, щоб ворог зрозумів, що наступ відбудеться саме там.

Насправді висадка союзницьких військ планувалася у Північній Франції – півострові Нормандії. Складним питанням був вибір дня і години висадки військ.

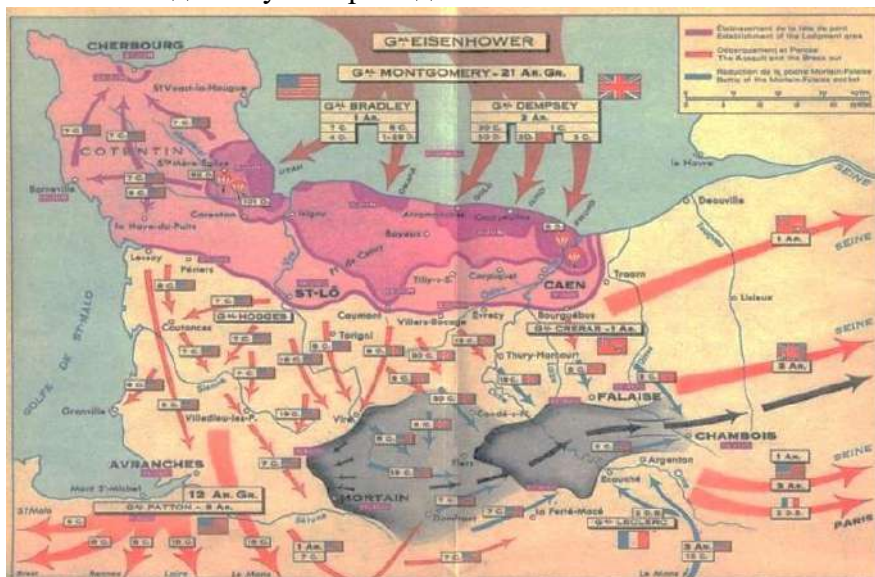
Зі спогадів Вінстона Черчилля: «Дійшли згоди, що до ворожого берега треба дійти місячної ночі, бо це допоможе і нашим кораблям, і нашим десантно-парашутним військам. Був необхідним і короткий період денного світла перед визначеною годиною, щоб забезпечити порядок розгортання малих суден і точність бомбардування з метою прикриття. Та якщо проміжок між першим променем світла і визначеною годиною буде надто довгим, ворог матиме більше часу, щоб оговтатися від несподіванки і відкрити вогонь по наших військах під час висадки.»

Немалою проблемою були й припливи. Якщо війська будуть висаджуватись під час припливу, підводні перешкоди заважатимуть підплисти, а якщо під час відпливу, військам доведеться довго йти по відкритому для обстрілу березі. Вирішили – висадитись за три години до найвищого рівня припливу. Час припливів різнився на 40 хвилин між східним і західним берегами. Кожен сектор повинен мати свою визначену годину висадки. Усі зазначені умови існували лише протягом трьох днів кожного місячного місяця.

В операції «Оверлорд» мали брати участь 176 тис. солдатів, планували задіяти 20 тис. машин, переправити багато тисяч тон запасів. Уся Південна Англія стала великим військовим табором, який був поділений на підрозділи, чисельність яких відповідала місткості кораблів і човнів, на які треба було сідати, кожен солдат отримав конкретний наказ. Народне ополчення нарешті дочекалося якоїсь вартісної роботи. Ополченці відповідали за ділянки протиповітряної та берегової охорони, стояли на варті, даючи солдатам відпочинок перед битвою.

Так само готувалися і солдати, які мали висадитися в Падде-Кале. Ніхто вже не міг покинути табору, листи не відсилали і не отримували, заборонили посилати іноземні шифровані телеграми, дипломатичну пошту затримували. Німецьке командування було переконане, що мета союзних військ – Падде-Кале.

Нарешті настав день Д – 06.06.1944 року – день висадки військового десанту в Нормандії.



Намірам союзників протистояв план німецького командування, що передбачав захист “Атлантичного валу” – оборонних споруд вздовж морського узбережжя Франції. Підходи до його здійснення були різними. Командуючий усіма військами на заході Рундштедт виходив з того, що союзники висадяться у найвужчому місці Ла-Маншу — між Кале й Дьєппом, тому треба надати їм можливість здійснити висадку, а потім розгромити їх і скинути рештки військ у море.

На противагу йому Роммель вважав, що висадка відбудеться у Нормандії і не потрібно дозволити союзникам висадитися.

Німецька система оборони "Атлантичний вал" простягалася від Антверпена до Біскайської затоки й далі на усе Середземноморське узбережжя Франції (понад 2 тис. км.). Проти неї союзники зосередили могутні сили вторгнення: 45 дивізій (1 млн чол.) оснащених всім необхідним, які підтримувалися 15 тис. літаками і 1 тис. кораблів.

Німецьке угруповання в районі висадки нараховувало 526 тис. солдатів, 2 тис. танків, 6,7 тис. гармат і мінометів, 160 боєздатних літаків.

На світанку 6 червня 1944 р. (день «Д»), незважаючи на складну штормову обстановку на морі, почалася висадка союзних військ у Нормандії. У першій хвилі висаджувалося 200 тис. угруповання військ союзників. Так було відкрито Другий фронт у Європі.

Хоч союзники забезпечили собі величезну перевагу в повітрі й деморалізували німців нищівними бомбардуваннями, їм не вдалося виконати план першого дня. Їхні втрати становили майже 5 тис. чол. Особливо постраждали повітряно-десантні частини. Невдовзі союзники розвинули успіх і очистили від німців півострів Котантен, захопили стратегічно важливі порти Шербур і Канн.

У ніч з 12 на 13 червня німці вперше застосували проти Англії ракети ФАУ-1. Це була та "диво-зброя", на яку Гітлер покладав особливі надії. Але ефективність бомбардування англійського узбережжя, Лондона та інших міст Європи літаками-снарядами виявилася надто слабкою. 3 13 жовтня 1944 р. Німеччина стала використовувати балістичні ракети ФАУ-2. Загалом їх було випущено по Англії, Франції, Бельгії. Від ударів ФАУ-1 та ФАУ-2 загинуло понад 3 тис. чол. і поранено 5 тис. Ці нові зразки зброї не переломили хід війни на користь Німеччини.

У лютому 1945 року для переговорів в Ялті зібралися президент США Ф. Рузвельт, прем'єр-міністр Великобританії В. Черчилль, генералісимус Й. Сталін для того щоб вирішити питання закінчення Другої світової війни та проблем повоєнного світу. Переговори проходили в Лівадійському палаці в Криму.

Серед важливіших рішень були: участь СРСР у війні проти Японської імперії (таємний протокол), кордони Польщі на сході по лінії Керзона з незначними відхиленнями на користь Польщі, відшкодування Польщі за рахунок німецьких східних територій і утворення в цій країні так званого «уряду національної єдності». Щодо Німеччини схвалено принципи її розчленування, окупаційного режиму та репарацій. У справі створення ООН ухвалено скликати конференцію на квітень 1945 у США, запросити як членів-засновників радянські республіки Україну (УРСР) та Білорусь (БРСР)



Берлінська операція. 16 квітня 1945 року радянські війська Першого Українського фронту (маршал Конєв); Першого Білоруського (маршал К. Жуков) та Другого Білоруського фронту (маршал К. Рокоссовський) розпочали наступальну операцію в напрямку Берліна. Їм протистояла група німецьких армій «Центр».

Ще 18 лютого 1945 року союзницькі англо-американські війська розпочали операцію з форсування ріки Рейн та захоплення Руру. 17 квітня 1945 року німецькі війська припинили опір. В полон потрапило 325 тисяч солдатів. 18 квітня союзницькі війська вийшли до р. Ельба і 26 квітня 1945 року в районі Торгау відбулася зустріч союзницьких та радянських військ.

28 квітня 1945 р. в Італії партизани Гаррібальді розстріляли Дуче Беніто Муссоліні. 30 квітня 1945 року у

своєму бункері покінчив життя самогубством Адольф Гітлер. В цей же день штурмом було взято Рейхстаг. 2 травня 1945 року над Рейхстагом замайорів радянський прапор, який встановили О. Берест, М. Єгоров та М. Кантарія.

Берлінська операція занесена в книгу рекордів Гіннеса як найбільш масова воєнна операція у світовій історії. У ній з обох сторін брало участь близько 3,5 млн. чоловік, 7750 танків і 11 тисяч літаків.

8 травня 1945 року від імені німецького командування генерал-фельдмаршал В. Кейтель у присутності представників СРСР, США, Великобританії та Франції підписав **Акт про беззастережну капітуляцію Німеччини**.



*Підписання Акту про капітуляцію Німеччини.
Карлхорст (Німеччина).*

6 серпня 1945 року США скинули атомну бомбу на японське місто Хіросіму; 9 серпня 1945 р. — на Нагасакі. Загальна кількість загиблих становила 200 тис. осіб. Кількість постраждалих сягнула 500 тис. осіб.

2 вересня 1945 року Японія підписала капітуляцію. Від союзних держав акт підписав верховний командувач союзних держав генерал армії (США) Дуглас Макартур, адмірал Честер Німіц — від США, Брюс Фрезер — від Великої Британії, генерал-лейтенант Кузьма Дерев'янка — від СРСР.
Друга світова війна закінчилась.

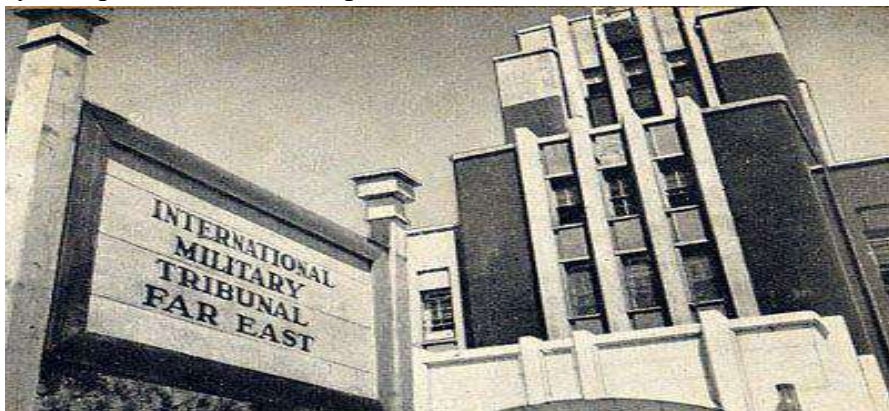
З 20 листопада 1945 року по 1 жовтня 1946 року засідав Нюрнберзький трибунал — міжнародний судовий процес над керівниками нацистської Німеччини. Перед Міжнародним військовим трибуналом із восьми суддів постала група

підсудних – 24 нацистських керівники. Матеріали процесу зібрані у 43 томи. Обвинувальний акт підготувала команда прокурорів із США, Великобританії, Радянського Союзу та Франції. Вирок: агресія Німеччини визнана як «тяжкий міжнародний злочин», 12 підсудних отримали вирок смерті за злочини проти людяності, злочини проти світу, за порушення законів війни.



Засідання Нюрнберзького трибуналу.

Суд над японськими воєнними злочинцями проходив у Токіо з 3 травня 1946 року по 12 листопада 1948 року (2 роки, 5 місяців і 9 днів). Засуджено 28 головних воєнних злочинців. Судді представляли 11 держав.



Приміщення, де проходив Токійський трибунал.

Питання для самоконтролю:

1. Після якої події США вступили у Другу світову війну?
2. Як називалася допомога, яку надавав уряд США Радянському Союзу?
3. Коли союзники відкрили другий фронт у Європі?
4. Які війська провели Берлінську операцію?
5. Як називався суд над нацистами, в який період він проходив?

Використані джерела:

1. Віднянський С., Дрібниця В., Всесвітня історія ,навчальний посібник для 10 кл.. – К.: Фаренгейт, 2000.
2. Гісем О., Даниленко В., Подобєд А. Всесвітня історія (новітній період 1914-1939), підручник для 10 кл. –К.: Ніка-центр, 1999.
3. Ладиченко Т.В. Всесвітня історія ,10 клас. А.С.К., 2000.
4. Пивовар С., Слюсаренко А., Стельмах С. Всесвітня історія. Новітній період 1945-1997.- К.: Академія, 1998.
5. Полянський П. Всесвітня історія. 10 клас.-А.С.К.,2002.
6. Рожик М.Є. та ін.. Всесвітня історія, 10 клас.К.: Генеза, 1998.
7. Вінстон Черчилль. Спогади про Другу світову війну. Т. 1-2. Переклад з англійської. – Вид-во Жупанський. – 2018. – т.1 – 494 с; т.2 – 550 с.
8. Маннергейм К.-Г. Мемуари. У 2-х томах. – Львів: «Астролябія». 2020. – т.1-688с.; т.2- 624 с.